

РЕЦЕНЗИЯ

От: **чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Динев Русев;**

Икономически университет – Варна, Българска академия на науките;

Професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Стопанска история“.

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1665/14.06.2024 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Емилия Иванова Вачева;**

Преподавател към Катедра „Социални и правни науки“;

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – гр. Свищов

Тема на дисертационния труд: **Стопанското развитие на Свищовската община (1878–1912 г.)**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма „Стопанска история“ към Катедра „Политическа икономия“ на УНСС в самостоятелна форма на обучение, зачислен съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 376/21.02.2018 г.

Обучението е осъществено в самостоятелна форма през периода 13.02.2018 г. – 13.02.2023 г.

Емилия Иванова Вачева е роден в гр. Свищов на 27.11.1975 г. През 2000 г. завършва сп. история в СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е щатен преподавател (асистент, ст. асистент, гл. асистент, от 2018 г. – преподавател) към Катедра „Социални и правни науки“ в СА „Димитър А. Ценов“ – Свищов, където през годините води няколко учебни дисциплини, сред които пряко свързани с темата на дисертацията са: Стопанска история, Икономическа история на света, История на административните и стопанските институции в България, Културно-историческо наследство на България и др.

Дисертантът е разработил и представил за обсъждане дисертационния си труд в Катедра „Политическа икономия“ при Общикономически факултет на УНСС. В хода на процедурата се е наложило едногодишно прекъсване (1.02.2022 г. – 1.02.2023 г.), което е коректно уредено съобразно нормативните документи. Разкриването на процедурата по защитата на дисертационния труд е извършено на основание решение на Катедрения съвет на Катедра „Политическа икономия“ (Протокол № 01 от 20.01.2023 г.) и решение на Факултетния съвет на Общикономически факултет (Протокол № 2 от 07.02.2023 г.). Правото на защита е валидно до 13.02.2025 г., следователно процедурата по защитата е напълно съобразена с ректорската заповед по отчисляването. След запознаване с документите по хода на процедурата смея да твърдя, че тя е протекла в срок, без нарушения и съгласно нормативната уредба в страната и в УНСС.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- *Структура, обем:*

Дисертационният труд се състои от предговор, четири глави, заключение, библиография и приложения в общ обем от **447 страници**. В основното изложение са включени 14 таблици. В предговора (с. 4–14) са представени

основните изследователски характеристики на дисертационния труд: актуалност на темата, хронологически граници, обект и предмет на изследването, цели и задачи, структура, използвана методология, направен е подробен обзор на ползваните източници и на историографията по темата, включени са и някои важни уточнения. Първата глава (с. 15–93) е посветена на социално-икономическото развитие на Свищов през Възраждането с поставени акценти върху демографския облик на селището, развитието на селското стопанство, на занаятите и на търговията до третата четвърт на XIX в.; представени са също както изграждането, така и основните инициативи на Свищовската църковна градска община през доосвободенската епоха. Втората глава (с. 94–223) представя стопанското развитие на Свищовската община след Освобождението до 1912 г. В нея са проследени развитието на общинското управление, демографските процеси, аграрните отношения и настъпилите в аграрната сфера промени, развитието на занаятчийството и на промишленото производство през периода. Третата глава (с. 224–317) е конкретно посветена на развитието на търговията в Свищов през периода 1878–1912 г., а четвъртата (с. 318–390) – на състоянието и развитието на банково-кредитното дело и транспорта в Свищов и околията през същия период. Към дисертационния труд има две приложения (с. 418–447), изготвени на базата на архивни източници и на публикувани справочници – първото представя 227 инициативи за създаване в Свищов в края на XIX и началото на XX в. на еднолични фирми, а втората – 130 дружествени фирми в града през същия период. Трябва да се подчертае, че структурата на дисертацията е подходящо подбрана и позволява извършването на обхвaten и задълбочен анализ по темата. Въпреки тежката материя, стилът на изложението е добър, четивен. Много добро впечатление правят приложенията в края на дисертацията, тъй като те дават лесна и бърза нагледност върху основните субекти на стопанската дейност в Свищов и района през периода, а именно съдържат основната информация за близо 360 свищовски фирми (еднолични и

дружествени): имена на фирмите, предмет на дейност, година на основаване, регистрация.

- *Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд:*

Представената дисертация се вписва в една положителна тенденция в българската историография в наши дни, в частност в развитието на българската стопанска история. През последните няколко години се появила поредица от изследвания (повечето от тях разработени и защитени като дисертационни трудове), посветени на поселищни и регионални теми от епохата на Възраждането и на следосвобожденския период до началото на XX в. (до времето на войните). Заслугата за това е както на техните автори, на техните научни ръководители, така и на Катедрите по история на България във ВТУ и в СУ, насочили и подпомогнали проучванията по посочените теми. С представения тук труд в тази тенденция съвсем на място се вписва и Катедра „Политическа икономия“ на УНСС. Отбелязвам тенденцията като нова, тъй като на базата на огромен неизползван в голямата си част архивен материал, акцентът в тези изследвания се поставя на стопанското развитие на конкретни селища и райони със значим принос в общата стопанска история на българите и на България в зората на модерността – XIX–XX в., а това безспорно е принос и за националната ни история. Използвам случая да поздравя дисертанта, научния ръководител и Катедрата, тъй като с настоящата дисертация се дава още един добър пример за приносен подход, а именно: как изследване за дадено селище в даден период, представено в дисертационен труд, може да бъде надградено с друго изследване, също под формата на дисертация, за същото селище в следващ исторически период и по този начин да се открие континуитетът в стопанско-историческите процеси. В случая имам предвид успешно защитената в същата катедра през 2018 г. дисертация на д-р Мариана Друмева за стопанското развитие на Свищов и дейността на търговските фирми на Цвятко

Радославов през Възраждането и представената сега за разглеждане дисертация, като приемствеността в подхода и постигнатите резултати между двете разработки прави отлично впечатление. Ето защо намирам темата на дисертацията на Емилия Вачева за актуална, приносна и считам, че заслуга за това има както дисертантът, така и неговият научен ръководител, а и Катедрата, организираща процедурата.

- *Използвана научна литература (оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд):*

Изследването е изградено въз основа на изключително обемна литература – общо над **230 заглавия**, коректно представени в раздела „Извори и историография” (с. 405–417). Авторът се е опитал да проучи и да използва аналитично всичко възможно по темата: теоретична литература (историческа, икономическа) във връзка с приложените в изследването частно-научни методи; общи публикации по нова българска стопанска история; поселищни и краеведчески изследвания (с цел да се направят нужните сравнения); публикации за историята на Свищов през XIX–XX в. Може да се направи заключението, че дисертантът познава и коректно ползва цялата налична литература по темата.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Добро впечатление оставят приложените в дисертацията методи на изследване: проблемно-исторически, икономически и статистически (с. 9–10). Интердисциплинарният характер се допълва с удачно направената физикогеографска характеристика на Свищовския район, която насочва към точните стопанско-исторически анализи. Представеният дисертационен труд е нагледно доказателство как вътрешнозаложената в стопанската история биполярност между икономическата теория и историята може да се превърне в

голямо предимство, когато дадено изследване е насочено към конкретен значим обект и има ясно формулирани методи и цели.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Следва да се изтъкнат по-значимите научни приноси на дисертационния труд:

1/ Чрез него е въведен в научна употреба обемен изворов материал, на практика целия изворов материал за стопанското развитие на Свищовската община в края на XIX и началото на XX в. (1878–1912), съхраняван в архивите (Български исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, ТД „Държавен архив“ – В. Търново, Исторически музей – Свищов и Читалищна библиотека „Кирил и Еленка Д. Аврамови“ – Свищов), в периодичния печат, специализирани издания, доклади, изложения, алманаси и отчети от епохата. Основни проблеми от цялостното изследване, като тези за градското управление на Свищов след Освобождението (1878 г.), за промените в аграрните отношения, за развитието на местната търговия и промишленост са разработени главно на базата на архивни изворови материали. До момента въпросните архивни фондове бяха използвани само частично по темата за стопанското развитие на Свищовската община в края на XIX и началото на XX в. (1878–1912). Сега от тях е извлечена цялата полезна информация и тази информация е научно експонирана чрез настоящата дисертация. Някои от документалните архивни източници тук се публикуват за първи път.

2/ Приносен е подходът изследването да започне с кратък, но обобщен обзор за стопанското развитие на Свищов през Възраждането (Глава първа), което позволява да се очертаят стопанските процеси в тяхното развитие – т.нар. „дългосрочен период“ по Бродел. За селище като Свищов това е повече от необходимо, защото след Освобождението (1878 г.) градът и пристанището губят от своето предишно важно значение, но има и личности, които

продължават и дори надграждат местните възрожденски традиции. За да се даде най-верният отговор на въпроса какви са причините за това – нещо, което е направено в края на главите и в общото заключение, е необходимо именно прилагането на подхода на „дългосрочния период“.

3/ Изключително приносен е подходът всяка област на стопанската дейност в Свищовската община да се представя на фона на добре направен обзор на тенденциите за развитието ѝ в национален мащаб през очертания период. Така е подходено в изследването на аграрното развитие, на занаятчийството, промишлеността, търговията, банково-кредитното дело и транспорта. Подобен подход води до точни и убедителни изводи: например за преобладаването на дребната земеделска собственост в Свищовската община в края на XIX и началото на XX в., което потвърждава общата национална картина (с. 137) или за загубените стопански позиции в следствие на изолирането на града и района от националната инфраструктура и на недобрата местна инфраструктура (с. 357–390).

4/ Всички стопански отрасли са представени богато фактологично до най-малките детайли. Така например местната търговия е разгледана както по видове основни стоки, които циркулират на Свищовския пазар, така и с представяне на субектите на търговската дейност – едноличните и фирмените дружества. Всеки раздел завършва с кратки, но ясни обобщения: за селското стопанство (с. 181–182), за занаятчийството (с. 200–202) и т.н.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са **четири публикации (статии)** по темата на дисертацията, всичките отпечатани. Като брой и значимост те надвишават изискванията по този критерий, заложен в ЗРАСРБ. И четирите статии са отпечатани в реферирано периодично издание, индексирано в SCOPUS (Q2, Q3), което

придава допълнителна тежест на представените от дисертанта публикации по темата на дисертацията.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът (в обем от 45 страници) коректно отразява тезата и хипотезите на дисертационния труд. Той е структуриран по начин, адекватен на съдържанието на дисертацията, със сбито, но пълно представяне на всяка негова основна част, с посочени от автора приноси и публикации по темата. Приносите са ясно и точно формулирани.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Сериозни критични бележки по дисертацията нямам, по-скоро мога да направя препоръки с оглед на нейното бъдещо публикуване под формата на монография, нещо, което горещо препоръчвам.

1/ Може да се помисли за едно по-сбито цялостно изложение на труда. На места това е крайно необходимо. Така например, дебатите в VIII-то ОНС по железопътния въпрос, свързан със Свищов и региона (с. 375–380) са излишно подробно представени в основното изложение. Те могат да бъде включени в приложенията, а в основния текст да се предадат в съвсем сбит вид. Характеристика на свищовските търговски фирми е направена веднъж на с. 240–242, а след това, доста по-подробно – на с. 274–313.

2/ Очаквах да срещна в дисертацията повече информация за модерните чифлици в Свищовско в края на XIX в. (структура, организация, техническо оборудване и пр.) – една все още непроучена в своята цялост в национален мащаб стопанско-историческа тема. Цитирайки вторичен източник, дисертантът само отбелязва, че „в периода от края на 80-те до края на 90-те години на XIX в. броят на чифлиците се увеличава от три на шест, което показва тенденция за концентрация на стопанствата” и представя в бележка под линия собственика на

един от тези чифлици – Киро М. Абаджиев (с. 137), но за мен темата остава открита. Препоръчвам тя да се разработи и с нея да се дообогати изложението.

3/ Трудът на Ф. Каниц „Дунавска България и Балканът” няколкократно е цитиран по вторични източници (с. 19–20, 28, 52 и др.), макар много по-правилно би било да се цитира самата книга, която преди двадесетина години се сдоби с осъвременен български превод. Всъщност дисертантът е направил това, но на други места в своето изложение (с. 40, 102).

4/ Дисертантът правилно използва понятието „Руско окупационно управление (1878–1879)” (с. 94, 255, 242 и др.), но на места, вероятно под въздействие на по-стара научна литература, пише и за „Временно руско управление” (с. 128). Редно е да се коригира!

Пак подчертавам, направените тук препоръки са по-скоро насочени към един следващ етап – тогава, когато ръкописът ще бъде подготвен за издаване.

8. Заключение

Като отчитам всичко изложено дотук, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Емилия Иванова Вачева образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Стопанска история“.

12.08.2024 г.

Варна

Подпис: